

Rodna Gruda

60 let štehvanja v Posavju

60 Years of Quintain Competitions in Posavje

Objavljeno dne/Published on: 31.07.2014

Avtor članka/Article Author: Blanka Markovič Kocen, foto: Peter Milkovič

Sredi junija je v ljubljanskih Savljah potekala zanimiva prireditev, posavsko štehvanje, ki je letos zaznamovala častitljiv, šestdeseti jubilej. Peščica zagnancev namreč zavzeto skrbi za ta del slovenske kulturne dediščine in omenjeni običaj ohranja v slovenski prestolnici. Štehvanje je prišlo v Ziljsko dolino, v Avstrijo iz italijanskega Vidma. Avstrijski furmani so namreč z Dunaja v Trst prek Trbiža in Vidma (najkrajša pot) vozili različno blago. V Vidmu so že v 18. stoletju vsako leto prirejali tekmovanje vitezov, avstrijski furmani pa so tako tekmovanje želeli prenesti tudi v Avstrijo. »Ker pa v tu ni bilo vitezov, so se izmislili nekoliko drugačno tekmovanje oziroma igro,« pojasnjuje Zvone Milkovič, predsednik Kmečke strojne skupnosti Savlje-Kleče, združenja, ki je zaslužno, da se štehvanje ohranja tudi pri nas.

In mid-June, an interesting event of quintain competition took place in Savlje, Ljubljana, marking an honorable 60th anniversary. This part of Slovenian cultural heritage is being kept by a handful of enthusiasts determined to preserve the tradition in the Slovenian capital. Quintain competitions were brought to the Austrian Gail valley from the Italian Udine. Austrian carters used to transport different goods from Vienna to Trieste via Tarvisio and Udine (the shortest route). In 18th century Udine, they organized annual knight competitions and the Austrian carters wished to bring such a competition to Austria. "But because Austria lacked knights, they made up a somewhat different competition or game," explains Zvone Milkovič, the president of the Rustic Hardware Community Savlje-Kleče deserving for the preservation of the quintain competitions in our country.

Janez Klemen, Zmagovalec jubilejnega štehvanja

Koroški Slovenec uči štehvanja slovenske fante

»V Posavje se je štehvanje iz Ziljske doline preneslo v letu 1935. Pobudnik zanj je bil France Marolt, tedaj vodja Folklornega inštituta Glasbene matice v Ljubljani. K tekmovanju je poskusil privabiti fante z Ježice pri Ljubljani.« V ljubljanskem Posavju (na Ježici, v Savljah, Klečah, Stožicah, Mali vasi ...) so vse domačije od nekdanj redile kmečke konje. Marolt je iz Zahomca - Ziljske doline na avstrijskem Koroškem povabil Janka Zwittra, koroškega Slovenca, da je posavske fante učil štehvanja.

»Že naslednje leto, 1936., so s štehvanjem nastopili v okrilju tedanje Prosvetne zveze. Štehvali so na Ježici, na prostoru pred župniščem,« pripoveduje Milkovič. »V začetku druge svetovne vojne in med njo je bilo štehvanje odloženo.« Po vojni pa je ta običaj zopet zaživel šele leta 1954. Takrat je bil poleg Marolta pobudnik še Janko Snoj, ki se mu je po Maroltovi smrti pridružil Janez Markelj.

Štehrovci iz Savelj in Kleč so bili večkrat vabljeni tudi v druge kraje, na primer v Tivoli, Trnovo, Šentvid, Postojno ... Leta 1954 je prvo štehvanje v Savljah organiziral Janko Snoj, takratni upravnik tamkajšnje kmetijske zadruga.

Samo za neporočene fante

Štehanje je igra, pri kateri neporočeni fantje z železnimi kiji razbijajo lesen sod (bariglo). Sod je narejen iz lesenih dog, povezan s približno 14 leskovimi obroči in nasajen na lesen drog (štebeh). Nasadi se ga šele pred začetkom igre. V drog je zvrtna luknja, v katero se vtakne lesen količek, da sod stoji na višini dveh metrov.

»Konji, s katerimi se šteha, morajo biti kmečki in neosedlani. Štehovec ne sme sedeti v sedlu, lahko ima le odejo (koc), ki je na konja pripeta s pasom (gurtno). Za štehanje pa je konj še olepšan z barvnimi trakovi, ki se pripnejo v rep in v grivo,« pripoveduje sogovornik.

Po njegovih besedah je zanimanje za štehanje med današnjo mladino povprečno. »Vsekakor bi si želeli boljše udeležbe neporočenih fantov iz vasi Savlje, Kleče in Ježica. Brez njih ni štehanja, zato Kmečka strojna skupnost Savlje Kleče, združenje, kot glavni organizator namenja precejšnjo pozornost mladim in jih spodbuja k ohranjanju te lepe etnološke prireditve, ki je že dve leti vpisana v Register žive kulturne dediščine pri Slovenskem etnografskem muzeju.«

Na tekmovanje se štehovec začne pripravljati nekaj tednov prej, odvisno od izkušenj konja in štehovca. Skupne priprave potekajo ob sobotah, posamezno pa fantje vadijo tudi med tednom. Milkovič pravi, da je za dober uspeh na tekmovanju nujno, da sta konj in štehovec dobro usklajena. Zato novi konji in štehovci potrebujejo veliko več vaje kot drugi. Konj mora na zahtevo štehovca pravilno začeti, preiti v galop in se na koncu ustaviti. Pri tem mora biti ubogljiv, da ne ovira drugih tekmovalcev in gledalcev.

Spremljevalke »dečve«

»Štehovec si za tekmovanje izbere spremljevalko, ki ji pravimo 'dečva'. Oba sta oblečena v gorenjsko narodno nošo. Dečva med štehanjem drži štehovčev klobuk in ga spodbuja,« pravi Milkovič. »Na dan štehanja gredo štehovci z dečvami in konji pred začetkom tekmovanja v sprevodu po vasi, da se pokažejo vaščanom. Na čelu spreveda gre 'zapravljivček', na katerem sta harmonikar in štehovski mojster s spremstvom, za njim pa se zvrstijo štehovci na konjih v takem vrstnem redu, kot si kasneje sledijo na tekmovanju.«

Ko pridejo na prireditveni prostor, napovedovalec štehovce, dečve in konje predstavi. In štehanje se lahko začne. Štehovec v desnici drži kovan železen kij oziroma 'štehanj'. Dolg je od 40 do 60 centimetrov. Kij ima bunkast ročaj in na koncu zakovano štirioglato konico. Ne sme imeti ostrih robov. Na ročaju ima usnjen pas, ki preprečuje, da bi med tekmovanjem štehovcu padel iz rok. Vsi tekmovalci imajo enake kije. Z njimi morajo ravnati previdno, saj so sicer lahko nevarni zanje ali za konja.

Bistvo kljub prilagoditvam ostaja

Zanimivo je ugotavljati, kako se igra, če jo preneseš iz njenega pristnega okolja, spreminja. Milkovič pojasnjuje: »Štehanje v Posavju ni imelo izročila. Zato ga je bilo mogoče poljubno preoblikovati. Bistvo pa je ostalo: jahači na konjih razbijajo sodič z železnimi kiji. Ceremonial, ki igro obdaja, pa so si Ježenci priredili sami, prav tako tudi ves zunanji okvir.«

Štebeh - kol, ni ziljski štebeh, ampak mlada smreka, mlaj, olupljena in do vrha okleščena, vrh sam pa je okrašen s pisanimi trakovi, pravi sogovornik. Sod nataknejo nanjo, preden jo zasadijo v tla. Štehovsko stezo so na vsaki strani omejili z vrsto nizkih zelenih vej, improvizirano živo mejo. Sod (barigla) je pač ziljski sodič, toda leskovi obroči so pobarvani z živimi barvami. Kij se je spreminjal in se danes po obliki močno loči od ziljskega.

Stroga pravila

Posavsko štehanje po Milkovičevih besedah ni bila obredna igra - žegen, ampak jahaška ekshibicija, neke vrste kmečki šport. Poteka po pravilniku, ocenjuje pa ga posebna komisija štirih sodnikov, ki se zbere ob sodu. »Kako zelo mikavna je igra sama po sebi in kako nezanimiv je bil za udeležence ves žegenski ceremonial, kakršen obdaja štehanje v Ziljski dolini, dokazuje predvsem dejstvo, da so iz štehanja naredili izrazit športni nastop. Zanj je potreben 'pravilnik', po katerem točke in rezultate določa komisija!« poudarja sogovornik. »O prijetni domačnosti v ziljski vasi, kjer fantje tekmujejo, dečve pa nagrajujejo tekmovalce po lastni presoji, po človeških in morda malce sentimentalnih motivih, ne pa po pisanem pravilniku in točkah - o vsem tem pri posavskem štehanju ni sledu.«

Kip štehovca v počastitev 60-letnice štehanja

Letos so bili organizatorji, Kmečka strojna skupnost Savlje Kleče, združenje, prijetno presenečeni nad udeležbo, ki je bila glede na prejšnja leta za približno polovico boljša. Ocenjujejo, da se je prireditve udeležilo 700 do 800 ljudi od blizu in daleč. »Razveseljiv je podatek, da je med udeleženci prevladovala mladina in mladostniki do 20 let, kar kaže na večjo aktivnost naših mladih članov na socialnih omrežjih Facebooku in Youtube. To je gotovo izkušnja, ki jo moramo nadgrajevati tudi v prihodnje,« pove Milkovič in dodaja: »Verjetno je več ljudi pritegnilo tudi odprtje kipa štehovca na konju s sodom v naravni velikosti na obročališču Ljubljanskega potniškega prometa, avtobusa št. 14, ki so ga uro pred začetkom štehanja organizatorji postavili v obeležitev 60-letnice štehanja v Savljah, Klečah in na Ježici.

»Zmagovalca razkrije lovljenje venčka iz suhega cvetja. Štehovci vnovič dirjajo mimo droga. Za njim stoji žena štehovskega mojstra, ki edina ve, kdo je osvojil največ točk in tako zmagal. Vsakemu štehovcu ponuja zmagovalni venček, vendar ga zadnji hip odmakne in ga šele v tretjem krogu natakne na kij zmagovalca. Štehovci zatem dobijo nagrade,« o zaključku igre pove šef organizatorjev. Nagrade so dobrote, zbrane v košari, zmagovalec dobi pozlačeni prehodni kij v posest za eno leto. Če ga osvoji trikrat zapovrstjo, ga praviloma dobi v trajno last, vendar se to še ni zgodilo. Po podelitvi štehovci konje odpeljejo domov in odidejo na veselico, kjer prvi ples zapleše zmagovalec s svojo dečvo.

Letošnji zmagovalec je bil Janez Klemen, drugi Martin Kušar tretji Peter

